

В-во

М. СВІЙ:

С. У. Д.

З

р

у

к

д

О

ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ СВОЄ ПРАВО
НА ВІДШКОДОВАННЯ ЗА ПОНЕ-
СЕНІ НАСЕЛЕННЯМ ВТРАТИ ПІД
ЧАС ПОХОДІВ НА УКРАЇНУ
РІЗНИХ ЧУЖИНЕЦЬКИХ ВІЙСЬК.

№

1.

рук

З ХАТИ ДО ХАТИ

ТАРНІВ.

1921.

ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ СВОЄ ПРАВО НА ВІДШКОДОВАННЯ
ЗА ПОНЕСЕНІ НАСЕЛЕННЯМ ВТРАТИ ПІД ЧАС ПОХОДІВ
НА УКРАЇНУ РІЖНИХ ЧУЖИНЕЦЬКИХ ВІЙСЬК.

В боротьбі за самостійність своєї Народньої Республіки Український Народ поніс багато жертв. Я не буду говорити про забитих і вмерших в боротьбі.

Хай пером їм буде свята земля.

Не буду я говорити і про ранених та калік, що, пролявши кров свою, ще залишилися живими жертвами цієї боротьби.

Я не буду зітхати над їх долею, бо навряд чи це допомогло би справі і полегчило би їхнє становище.

Годі зітхань. Годі нарікань. Годі сподіванок що хтось прийде,.. по справедливості розсудить і дасть повне відшкодування для тих, хто безневинно постраждав.

Даремні сподіванки... Не дурний бо видумав, що чужими руками лише добре жар загортати, а не свої щастя, долю захищати.

Треба самому дбати за себе. Треба добре знати хто, коли і в чому тебе зкривдив. Треба кожную таку кривду списати на папері. Бо що записано пером, того, як ~~маже~~ ~~на~~ народня приказка, не витягнеш й волом.

Отже подаючи нижче коротеньку інструкцію, яку повинен добре знати кожний український громадянин, ми хочемо прийти на поміч нашому народові і дати братерську пораду як поводитися, йому, щоб захистити себе од кривди, щоб великі, шкоди, які заподіяли йому різні заїди не пропали за цими заїдами, як на собаці; та що би, рано чи пізно, а Український нарід одержав відшкодування за заподіяні йому кривди.

Не треба боятися що це марна сподіванка. Мовляв, пиши не пиши, все одно толку не буде. Так говоритиме нерозумний чоловік, що далі свого носа нічого не бачить.

Треба твердо пам'ятати, що ми боремось за свою державу та що ця боротьба, яка забрала у нас стільки жертв, не може не закінчитися нашою перемогою.

І от коли ми здобудемо свою державу, коли ми заставимо рахуватися з собою як з міцною силою, коли воля народу Українського, тверда як криця і ясна як сонце, стане перед державами світу, тоді то ми і пред'явимо рахунки до всіх тих, хто нас кривдив, хто руйнував наше господарство, хто намагався нівечити наш добробут, загарбавши тепер наше добро. А це можна буде зробити лише тоді, коли всі кривди будут списані і точно підраховані.

Може ми з Вами і не доживемо до того часу, коли повернуться нам наші шкоди, але діти

наші—сини вільної і міцної Республіки,—пози-
скають з тих вимог і, повернувши собі відшко-
довання, здобудуть нові засоби для того, щоб
енергійніше працювати над ущасливленням
свого побуту.

Треба братися за списування своїх шкод не-
гайно по цілій Україні.

Не треба боятися що кого небудь розстрі-
ляють за це. Господи, за що тільки нас не роз-
стрілюють. Коли іще десяток ляже в землю за
те, що чесно хотіли обстояти свої права і права
свого народу на порядкування своїм добром так,
як того хотів він сам, то ця образа тільки глибше
западе в душу. І ті, хто лишиться живим, ще з
більшим завзяттям будуть боротися за самостійність
У. Н. Р., що гарантує їм вільне і самостійне жит-
тя і господарювання.

Не треба сумніватися і тим що це, мовляв,
буде не братське відношення до свого ближнього.
Годі піддавати себе на таку дурійку.

Хай кожний пригадає таку дурійку з боку
більшовиків—теперішніх комуністів, якою вони
дурманили голову нашому народові.

„Братці—казали вони— ми ж с Вамі кровь
то пролівали в одні окопах. Ми ведь не будем
то обманивать трудящийся народ. Крестьян то ми
не трогаем. Это Ваша Центральная то Рада про-
далась буржуям. Она і вас продаст. А ми то
братци поделілі усьо поровну, так, чтобы не би-

ло нікому обідно. Ми, по братски поступаєм і грабїть Вас не будем*.

Три роки з половиною ми бачили це братське поводження. Три роки з половиною Український народ вірив (хоч і не дуже здається довіряв) цим облєсливим словам. Але нарешті переконався.

Коли той „брат“, що разом з українцем кров проливав в однім окопі, нарешті запанував на Україні, тоді й глухий почув, яка то правда була в тих братських словах. Отже ми бачимо що більшовики-комуністи не то що переполовинюють а забирають майже все добро од українців і везуть його в московію щоби запхати пельку ненаситних комісарів. Отже ж ми свідками того, як забирають останню курку і видирають з рота останній кусень хліба. Коли більшовики зробили Край руїною, а народ голим і голодним, невже ми будемо мовчати й боятись.— Це був би непростимий гріх перед рідним Краєм і нашими дітьми. Ні, тепер повинин кожний пригадати мудре прислівя „любімося як брати, а рахуймося як жиди“. Отже берїться ретельно до списування всіх шкод, поки ще не загибли ті, хто має шкоду, або ті, хто може бути свідком заподіяної шкоди.

Складайте протоколи по тим зразкам які ми нижче подаємо. Додержуйтесь інструкції, яка вказує правдиву дорогу, якою треба йти щоб забез-

печити своє право на відшкодування, бо хто того не робитиме, той буде ворог сам собі.

І от коли прийде справді Народній Українській Уряд, тоді ці протоколи повинні бути передані до відповідної влади, яка збере їх до купи зробить підрахунки і на мирових переговорах буде домагатися відшкодування.

От таким то чином будемо ми самі боронити свої інтереси.

П О Р А Д И

Українському населенню як з'ясовувати та зареєструвати випадки шкоди, яку вчинили і чинять У. Н. Р. і її населенню чужоземні війська під час перебування їх на терені України.

§ 1.

Все населення на місцях повинно дбати про те, щоби кожна шкода, яку заподіяли під час перебування на Україні Українській Народній Республіці, або кому небудь з громадян військові частини, або окремі військові та цивільні представники чужинецької влади була з'ясована та належно запротокольована.

§ 2.

Скарги та заяви про заподіяні шкоди повинні направлятися до одної особи, яка переховує їх.

Скарги та заяви під час повороту Уряду У. Н. Р. повинні подаватися представникам місцевої адміністраційної влади.

§ 3.

З'ясування та занотовування шкоди що заподіяні скарбові У. Н. Р. або інтересам вдів та сиріт переводяться негайно по одержанню про них відомостів.

§ 4.

Одержавши заяву про заподіяну шкоду, необхідно негайно допитати скривдженного та свідків, про що й скласти відповідний протокол в якому зазначити: хто саме, коли та де склав протокол, хто і по якій справі допитувався та що з'ясовано (див. дод. I).

§ 5.

В випадку необхідности з'ясувати шкоду та її розмір шляхом огляду ушкодженного треба запросити понятих, а коли треба то і знаючих людей, з якими перевести огляд та з'ясувати вартість шкоди під час заподіяння її, що й занотувати в протоколі. (див. дод. II).

§ 6.

При допиті скривдженого або свідків, обов'язково повинно з'ясувати: де, коли, при яких обставинах, ким і яка саме шкода заподіяна, напр.: реквізіцію, контрибуцією та инш., яке саме майно хліб, збіжжа, коні, товар, гроші то що, забране або ушкоджене, та скільки це майно куштувало в час заподіяння шкоди (див. дод. I і II).

П р и м і т к а: Щоб уникнути складання окремого повного протоколу допиту свідка,

який потверджує доказ скривдженного, або допитаного раніш свідка, йому досить прочитати доказ особи і як що він потверджує, занотувати: „я, такий то (імя по батькові, призвище та звідкиля) доказ такого то, (зазначити чій) який мені прочитано, потверджую. Коли ж що небудь до цього доказу має додати, то додає окремо.

§ 7.

Як що є які небудь річеві докази заподіяння або розміру шкоди, то в протоколі повинно зазначити, що це за докази та де вони знаходяться.

§ 8.

Кожний протокол повинен бути прочитаний особам, які брали в ньому участь і підписаний як укладачем протоколу так і всіма тими особами, яких до цього запрошувано (себ-то при допиті—особою яку допитано; при огляді—понятими і знаючими людьми, як що їх запрошували), (див. дод. I).

§ 9.

Такі протоколи треба складати окремо відносно кожної чужинецької влади, представниками якої ці шкоди заподіяні (напр. большевицькою, денкинською, румунською, німецькою, польською). Протоколи повинні складатися в двох примірниках і коли повернеться уряд У. Н. Р., один примірник передати до начальника повіту, а другий

залишити у себе. Всю справу треба переводити обережно і обов'язково занотовувати для того, щоб перевести розрахунки з відповідними державами.

§ 10.

Ці поради передавати з рук до рук з хати до хати, щоби допомогти всім скривдженим синам Української Народньої Республіки.

ДОДАТОК І.

Що належить занотувати в протоколах:

1.

ПРОТОКОЛ ДОПИТУ.

1. Час і місце складання протоколу.
2. Хто склав його.
3. Хто допитувався (скривджений або свідок, хто саме).
4. В якій справі.
5. Зміст скарги або доказу, де повинно бути з'ясовано: коли, де, кому, (при допиті свідка) ким саме, якою військовою частиною, або окремою людиною, (чим) реквізіцією, контрибуцією, рабунком, пожежою то-що, (при яких обставинах), яка шкода та на яку суму заподіяна.
6. Які маються докази заподіяння шкоди та розміру її (свідки, реквізіційні квитки, акти освідування то-що) та де вони знаходяться.

7. Підпис особи яку допитано.
8. Підпис укладача протоколу, а коли це сільський староста то й притиск печатки.

2.

ПРОТОКОЛ ОГЛЯДУ (ОСВІДУВАННЯ).

1. Час і місце переведення огляду.
2. Хто саме його переводив.
3. В якій справі.
4. В присутности яких осіб (скривдженого) свідків, понятих, знаючої людини і кого саме.
5. Що оглядалось та що з'ясувалось при огляді.
6. Висновок експерта або знаючих людей, що до вартости шкоди.
7. Підпис осіб, які брали участь при освідуванні (коли переводив огляд сільський староста, то, крім підпису, притискується і його печатка).

ДОДАТОК II.

Зразки протоколів.

1.

ПРОТОКОЛ ДОПИТУ.

5 листопаду 1920 року село Кондрашівка (для зразку) Я (імя по батькові і прізвіще), вибраний населенням, в справі заподіяння шкоди громадянинові Шевченкові з боку чужинецької (вказати якої саме) влади допитував низчезазначеного, який при допиті з'ясував: Я, Іван Петрів

Шевченко 37 р. громадянин с. Кондрашівки (такої то волості), що живу в с. Кондрашівці (грамотний чи неграмотний).

15 вересня минулого року до мене в хату з'явилося три червоноармійці з якимось їхнім комісаром, що запитував де мій син, який має йти по мобілізації. Цих людей та з якої вони частини—не знаю, але частина їх тоді була росташована в м. Калинівка. Довідавшись що сина мого нема, вони забрали різне моє добро і відходячи запалили мою хату, яка й згоріла до щенту. Забрали вони в мене всю одіж, збіжжа, пару коней з возом, корову та різні господарські річі всього на суму по тодішнім цінам 600.000 карбованців. Крім того згорівша моя хата мала вартість п'ятьсот тисяч карб., таким чином чужинці ці заподіяли мені шкоду на один мільйон сто тисяч карбованців. Це потвердять свідки: Павло Гнатенко, Гнат Сидоренко і інші (вказати хто саме), що живуть в с. Кондрашівці. Протокол цей мені прочитали (підпис) Іван Шевченко, а також і підпись того виборного хто складав цей протокол.

Допитані по вказівці скривдженого Шевченка свідки з'ясували:

1. Павло Гнатенко 50 р. живу в. Кондрашівці. Грамотний. Я був при тому як приходили червоноармійці 15 вересня м. р. до Івана Шевченка і потверджую, що вони тоді дійсно забрали у

Шевченка всю його одіж, збіжжа, пару коней з возом, корову та инш. і спалили його хату.

На мій погляд вони заподіяли Шевченкові шкоду, більш як на півтора міліона карбованців. Що то були за червоноармійці я не знаю, тільки частина їх де-кілько день була ростошована в м. Калинівці. Протокол мені прочитано. (Підпис Павло Гнатенко).

2. Гнат Сидоренко, 40 років, жию рядом зі скривдженним.

Я був при тому як якісь червоноармійці, що тоді були часово росташовані в м. Калинівці забрали добро Шевченка та спалили його хату і цілком потвержую доказ Павла Гнатенка, що мені його прочитано. (підпис Гната Сидоренка).

2.

ЗРАЗКОВИЙ ПРОТОКОЛ ОГЛЯДУ.

7 січня 1921 року с. Смотрич тієї ж волости. Я, (такий то) вибраний від цього села переводив в присутности нижчепідписаних понятих та скривдженого Петренка огляд ушкодженого бешкетом большевицькаго війська майна Петренка при чому з'ясувалось: три вікна в хаті Петренка та двері вибиті і знищені. Стіл лавки та скрині порубані, горшки та инша посуда побита, одіж (свита, кожух та инш.) пірвана та посічена, соломяний дах на хаті—частиною розібраний, ворота порубані. По висновку понятих (або експерта),

Петренкові цим бешкетом чужинців заподіяна шкода на сто тисяч карбованців.

Протокол прочитаний.

Поняті (підпис) Петро Дяченко, Михайло Івасенко і підпис скривдженого.

Сільський староста (підпис) Володимир Василенко.

Печатка старости. *)

М. С.

---

*) Протоколи з матеріалів „Ціву“.